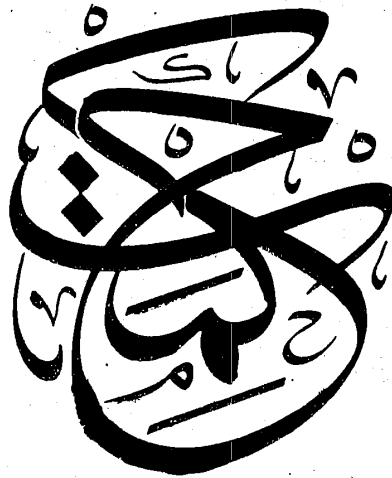

صاحب امتیازی :

شهید زاده قلبلی

احمد حلمی

اداره و تحریر محلی :

جفال اوغلی جاده سنده دائرة مخصوصه در .

مخابرات صاحب امتیاز ایله جریان ایتلیدر .

نسخه سی هر یوده

۲۰ باره در .

۲۴ جاذی الاول ۳۲۸

شرائط اشتراك

ولایات عثمانیه ایچون

سنه لکی ۳۰

آلتی ایانی ۲۰ غروشد

ممالك اجنبیه ایچون سنه لکی ۱۰

التي آیلنی ۶ فراقدر

اعلانات ایچون اداره مأموری محمد ذهنی بک

مراجعت ایتلیدر .

بولسزمکتوبلر قبول ایلدن

حزیران افرنجی - ۲

۲۰ مایس ۳۲۶

ارککه دیشی آره سنده کی فرقی حد غایه سته ایصال
ایتمکددر .

« طبعیة ک مراتب حیوانات آره سنده تعقیب ایتمدیکی
و تاریخ شخصیتده دخی رعایت ایلمدیکی بواضع خط
حرکت که ارکک ایله دیشی آره سنده کی فرق کیندیگی
بو یومه سندن عبارتدر ، فقه استناداً معنویاتک مقدرت
اعضا ایله مترافاتی اولدیغی ادعایدنلری دوشوندیرمسی
لازم کلیدی . [بو ادعایه - Parallélisme Psycho-
Physique نامی وریلیر]

« قوانین حیاتیهدن استنباط اولونه بیلور که نتیجه
تکاملاننده قادیله ارکک بیننده کی فرق ، بو کونکندن
دخی زیاده اولاجقدر . بودعوا قیماً قابل تدقیقدر .
بونک ایچون ده بونکون ارککه قادیی بریزدن آیران
فرقلر حقدنه « مبحث انسان » علماسنک بعض
افکائی مطالعه و بوفرقلرک دائماً موجود بولوغش
اولوب اولمادیغی تحقیق ایلمکچیز : اولار ارککه
قادییک پیداییلری ایچون شرائطده فرق واردر .
[موسیو فوییه] نک ظننه کوره بر قادییک رحم مادرده
پیدا اولماسی ایچون قندییک قوتی بولوغماسی لازم
کله چکی ایستایسته قنقلره ثابت اولویور . بوسویه مبنی
درکه محاربه ، قحطاتی کبی شیلردن صوکره و فقیر
ملککندرده ارکک تولدات قادیی تولداتفاق اولویور .
ذاتاً قادیی ارککدن اساس اعتباریله فرقلیدر چونکه
قادیی امرجه تصرفه [امساک] T.d'épargne و
ارکک ایسه امرجه صرفه T. de dépense صنفه
داخلدر .

« کنج برارککه کنج بر قادییک قانی آره سنده
فن ، مهم برفرق بولویور . کنج ارککه هر میلمیتره
مکب قاننده کی کربوات خرا تخمیناً بش مایون و
قادیینه دورت ملیوندر . ارککه کی قان مقداری ده

ادراک بشرک ایلاک بولدیغی فکر شه مزکه فکر
تشبیهی در . عقل انسانی نه قدر حیرت افزا بر حاد نه در ا
بوجوه ذی قیمتی تعریف ایچون نه قدر تصویرات
و تصورات ایجاد ایلمیله سایدیلینینه حقیقه حقیقت
ایلمک انسانه میسر اوله میه قدر .

دیده روحزی اعماق ماضیه ، دور حجری به
اماله ایدرده صفحه خیالزده پیدا اولان لوحه ذی
حیاته باقارسق حیوان پوستلریله لابس بر آدم کوریز .
بو آدم ایری و باصره نواز بشیل یارائی بر آتاج
آلتنده اولوروش ، طاشدن بالطه سنی زمینه برافش
دوشوتیور .

« عیجا نه دوشور ؟ بو یچاره دری تفکره سالان
درد میشتیدر ؟

« خایر !
انسانلر هنوز ارض الهی تقسم ایتمه مشلر و
نعمت مولای غصب و انحصاره آلامشدر .
« عیجا حکومه ویزه چکی ویرکومی آنی اندیشه
له آتیور ؟

قادیینن زیاده در . بایسته روحییک تدقیقانه کوره
قادیینلرک جمله عصیه سنده کی جوهر بیاض ، جوهر
سجاییدن ده قوتلیدر . ارککه ده ایسه بونک عکسیدر .
قوتی به کوره طبقه قنریه دماغ قادیینه ارککه ندھا
آز متحولدر . »

« مبحث بشر ، اجتماعات ، اخلاقیات علماسنک
بوقیل فرقله دائر اولان بالجمله مطالعاتی تماده
لزوم کورمه یز . شیمدی مهم برسوال صوره جفیز :
بونکون موجودیه شبه ایلمه مین بوفرقلر اوتهدن
بری بوسورتله موجودی ایدیلر ؟ بوسواله بوتون
علمای طبیعون « حایر » جوابی وریورلر : مبحث
بشر علماسی بومایند تویبار وواچ دیورلر که :
مبحث بشر ، مقدما قادیینه ارکک آره سنده کی فرق
شیمدیکی قدر بونک اولدیغی اثبات ایدیور . «
دماغ نظر تدقیقه الیرسه شو نتیجه جیقور که بونکون
پارسلی ارککلرک دماغی ایله پارسلی قادیینلرک دماغی
آره سنده کی فرق وسطی ، مصر قدیم ارکک ، قادیینلری
دماغی آره سنده کی فرق وسطییک ایکی قایدیر . ذاتاً
کوستاولوون ک دیدیکی کی : مدینه ترقی ایتدیکمز
نسبتده ، قادیی ارککدن اوزاقلاشققددر [یعنی
آره لنده کی فرق بویومکددر .] مابندی وار

مقاله

حریت ، مساوات ، اخوت ، عدالت
— حریت و استقلال —

— ۱ —

کاسه چینی که صد امیکند
خودصفتی خویش ادا می کند
[برغمه ده کی محب فاضله]
اوتاد مشروطیت اولان بودورت کله ، هر کله کی

خایر !
انسانلر وحشت طبیعه و ابتدایه حالده درلر ،
هنوز ویرکو ایجادیی ایجاب ایتدیرن دور تمدنه یعنی
وحشت مضمنه ! دورسته واصل اولمامشدر !

« عیجا بو آدمی روابط عالمه ، مشاغل اجتماعیه می
دوشوندیریور ؟
ینه خایر !
ازدواج هنوز حال ابتدائی بهیمیددر .
اوله ایسه نه دوشونیور ، نه آرایور ؟
الاهی !!

هنوز تکمل ایتماش اولان قوه مدرکسه
مراجعت ایدیور « تخکیم یاراتدی ، بوعالی کیم ابداع
ایتدی ؟ » سؤالی صوریور ، مدرکسی صدره شفا
اولاجق بر جواب ویره میور ، بالکیز « وار ، وار ! »
دیور .

متفکر ابتدائی بو قدرینه راضی اولامیور ،
ادراکنک اعماق ظلماتده بر نور هدایت آرایور .
..... دیرکن بر ولوله . هولاک ، بر

برجوق معنایه کله بیلور . مانای مجرده افاده ایدن کله
هپ بویلادر ، بونلرک مدلولی اوقدر واسددر که ، بونی
قسم اولسون بر قاج حرفدن مرکب برکله به صغیر برق
بیله انسانک کراماتندن صایلیر . مع ذلک اوزون
اوزون تبلمات و تجارب نتیجه سی اوله رق متفکرین بی
بشر ، بعض اعمال و حادثاتی دهوا واضح و قطعی بر
صورتله افاده ایده بیلمک املیه بعض کلات مهمی
عمومیتندن قورتاروب مقید بر مناده استعمال ایتملر
و بومعناک خاجنده قالان مؤدا ایچون دیگر برکله
انتخاب ایلمه مشلدر . حریت و استقلال کله لری بو
بوقیلنددر . حریت نهدر ؟ استقلال نهدر ؟

ذاتاً قالمز بونلرک تعریف و توضیحه عالم اولدیغندن
اول امرده دیلمک : حریت انسانه ، استقلال حیوانه
مخصوصدر . حریتک ناظم و منشای عقل و تمیز ،
استقلالک آس و منبای ایسه سوق طبیعیدر . بوقیسه
ایضاحات بیله حریت ایله استقلال آره سنده کی فرق
عظمی کوسستمکه کافیدر ، ظن ایدیلیر . مع التأسف
حقیقت بومرکزده دکدر . دکن عوام ناسده ، حتی
متفکرین ایچنده بیله حریتله استقلالی عاداتا فرق
ایتمیلر کوریلور . بواکی کله آره سنده کی فرق بسیط
برشکه صوقق ایچون بر بسیط مثال ارا نه ایدمکچیز .

بر حیوان ، آج دولاشیرکن . دیگر بر حیوانک
الیه کجیردیکی و بیکله مشغول اولدیغی برشی کوزیر ،
آچلغنی دفع ایتمک ایچون هان اوشیته هجوم ایدر ،
بر حیوان ، هر هانکی حرکتده اولورسه اولسون ،
کندی اراده سیله استقلالنی قیددایتز ، سوق طبیعیتک
احتیاجات حیوانیه سنک تحت سوق و تأثیرنده حرکت
ایدر . عیجا حیوانک شوحرکاتی و حریت ، کله سنک
مؤداسیه توصیفه سزاوارمیدر ؟ حایر . بوتون بو
حرکات ، حریتدکل ، استقلاله دلالت ایدر .

صدای سامعه جاک طاغیری ایکله دیور ، پرلری
تیره دیور ، سما ، بر آن ایچون کوز قاشدیر یچی
نورلرله طولور ... عین زمانده آدم اندیشه ناکلده
یوزنده ، حس دهشته قاریشیق بر نور مسرت بارلایور ،
دیزلری اوزری قالفوب ، بوتون حضوع و خشوعیه
کوزلری سیاه دیکور « ایشته الله » دیور ، قوه
مدرکه ، سلطنتی قوه خیالی به ترک ایدرک بو خطایه
اشترک ایله « ثبوت » دیه تصدیق قیلور !

ایشته فکر تشبیهییک صور ابتداییه سی بوله در .
طبیعتک ، اووقتی سوبه مدرکه به کوره ، قابل فهم
اولمایان عظمتلری ، حادثات طبیعیه ک مسخر ادراک
منظرده شتاک انسانلرجه شایان عبادت کور زامشدر
ادراک انسانیتک سیرطبیعیی ، دور تدربیحی بوله در
کرچه بزهر دورده ، بالخاصه کتب مقدسه ده
اشارت اولان محارده انیا ظهور ایتدیکنه ایمان
ایده ز ، لکن بو ذوات کرامک اعتقاداتی وحی و
الهام نتیجه سی اولوب عصرلرک سوبه عزقائری
مابندی وار

قلامشدر . علمای دین ، کلامہ کلامہ مقابلہ ایستاد
دشمنترینی سبب تمیز ایہہ قارشیلامشدر .
دیک کہ حریت کلامی اساساً دین و اخلاق
ومنافع عامہ ملیہ تقید اجتماعیہ اولوب بوا رعایت
ایتمین اولورسه ، اونک کلامنه ینہ کلامہ مقابلہ ،
کلامہ مؤاخذه ایجاب ایدر ، شاید سوء استعمال حریت
کلامدن برهیت اجتماعیہ امنیت وسلاقی خاطرہ
دوشیورسه ، احوالده ایش قانون رجعت ایدر ، ایجاب
حال نه ایسه قانون یایار .

حریت اعمال ، طوغریدن طوغریہ قانونک
تحت مراقبہ سنددر . قانوناً تنوع و محدود اولان
برفعی اختیار واجرا ایدن کسه حریم اجتماعی یایدم
سوزیلہ نقضی جزادن قورتارہ من .
شیمدیده بومیخت مهمک جهت دینه و حکمیہ
سنہ کلام : عیاسا طبعیتده ، حریت ، مساوات
اخوت وعدالت فکرلریک مناسی ونطیقاتی
وارمیدر ؟ بونلر ، بشریتہ مخصوص وطبیعت فوقده
مبعدهات عالیہ میدر ، یوقه احوال طبیعہ دیمیدر ؟
دین جلیل اسلامه کور انسان ، اراده جزئیہ
داخلندہ ، حردر ، هیچ برشی خلق و ایجادہ مقتدر
اولمدینی حالده اراده جزئیہ سیلہ سوق واداره
مقتدر ویشارین بالجله اقلاندن عتده وعتدالناس
مسئول ومعاذیر . مقام شریعتده یعنی عمومہ مخصوص
اولان درجه عامہ انسانیتده اولدقچه هر آدم بویله
بیامکه وبویله اینانفہ دیناً یورجودر . نوکاحکمت
اسلامیهده «مقام توسل واسباب» دنییلور ، بومقامک
فوقده اولان اولان خواص بشرک معرفت ومشاهده
باشقادرلو اولاجفندن اولنر «اراده جزئیہ» اسباب
ووسائلی «ترک ایدہ بیایرلر . لکن یوکی حالات
هیچ بروقت قانون عام اولماز . اسلام ، انسانده

اخلاق ، عادات وادابک امر وناہیسن ابتدیی موادک
هیچ بریتہ لزوم کورمیدر ، مثلاً ازدواج نه لزوم
وار ، همارکک ارضا ایدہ بیلدیکی قادیبلہ ، هر قادی
ارزو ابتدیی ارککله قاجنه عشق وعلاقہی اوینا .
یہ بیلیر ، دیہ دوشونور . اگر بودوشونجیسی بالکز
نفسندہ قالیسه ، خیر وشری کندینہ عائد اولاجفندن
ابدأ مؤاخذه مستحق دکلدلر . لکن بودوشونکری
بازار وسویلرسه ، بوافکاری قبول ایتمین هیئت
اجتماعیہک اوکا قارش برحق مؤاخذه وحتی ترهیی
واردر . بویله اولمازسه ، برهیت اجتماعیہ ، برحکومت
تصوری بیلہ ممکن دکلدلر .

مع مافیہ حریت کلام ایہہ اعمال آرمندہ
ینہ بویوک برفرق واردر . برشیی سویلہک ویاظمق ،
انظار تدقیق ومحاکیه قویق ایہہ یایمق آرمندہ کی
فرق یک عظیمدر . اولا حریت کلامیہ افراط
وغریبکری ایہہ مؤاخذه وتقید اولونورسه ترقی
وتکامل ممکن اولماز ، ثانیاً حریت کلامیہ ، افکار
مقبوله ومؤسسہی دخی «دائرة توقف وتذنی» دن
قورتارقی کی بر خاصه مالکدر . بوراسنده براز
ایضاح ایدلم . مفرط یوزیتویزم ، آتہ ییزم و... اثره
کی الوهیتی انکاره ، ادیانئ تخریبہ یورون مسالک
حکمیہ یوزندن فکر دخی ومصدق الوهیت اولان
مسالکراک ایتمین ، ضرر ایتمشدر ، چونک تکامل
وترقی لزومی حسن ایہہ شددر .

تاریخ اسلامه باقارسق ، اوائل اسلامده ، دین
منزومده حریت کلامنه درجهلرده رعایت اولوندینی
کال افتخار وکال حیرت [زیرا باشقہ بردینده منلی
یوقدر] ایہہ کورریز . برچوق مسالک فلسفه ، کال
سریستی ایہہ افشار ایتمشدر . برچوق مذاهب ،
مثلاً مذهب اعتزال ، اجماع امتک مقبولی اولمدینی
حالده هیچ بر تعرضه . هیچ بر جبر وشدت معروض

حریتک پوشکله یعنی استقلال ایہہ اصل حریت
انسانیه آرمندہ . انسان ایہہ حیوان آرمندہ کی فرق
قبر ، بویوک برفرق واردر . بر حیوان ، احتیاج
حسن ابتدیی یرده دفع حاجت ایدر . لکن بر انسان
حتی وحتی ویدی بیلہ اولسه ، بویله برحرکتی
مجبور ایتمز . بویله برحرکتہ ادب وخیال مانع اولور ،
استقلالی تحدید ایدر ، حریتی استعمال ایہہ مناسب
بربرنجری ایدر . واداب مؤسسہ دائرہ منده حرکتہ
مجبوریت کوریر .

دیک کہ استقلال بالکز موانع مادیہ وطبیعیہ ایہہ
محدوددر . حریت ایسه بوموانندن زیادہ موانع
مبنویہ [اخلاق ودین وسائر] ایہہ محدوددر .

حریت ، تظاهراتی اعتباریله ، حریت فکر ،
حریت کلام ، حریت اعمال کی اوج قسم مهمه
آریلیر . حریت فکر ، بلا قید وشرط دوشونمک
دیمکدر . حریت بو وادیده قالدقچه هیچ بر تأثیر
خارجی کورستیمه چکی ایچون ، معنای تامیله مقدسدر ،
یعنی متفکرک ووجدانه ، صمیمیتنه عائد اولدینی ایچون
تعرض ومداخلدن مصوندر . حریت فکریه نه
برکسہک ونده بر هیئتک مداخله ومعارضیه حتی
اولماز ، بو ، متفکرک ایہہ وجدانی دها طوغریسی
اه ایہہ قول آرمندہ برایشدر . مادک سائر
انسانلره خیر وشری اولقی امکانی یوقدر ، هیچ
کسہکده اوکا مداخله صلاحیتی اولماز . لکن
حریت کلام وحریت اعمال بویله دکلدلر . فکر ،
کلام شکلہ کیرسه ، سائر انسانلر اوزرندہ بر تأثیر
ایقاع ایتمی محققدر . شوخالده ایسه ، بالجله تقیدات
مبنویہ ایہہ مقید اولماسی طبعیمدر . بونیده بر مثال
ایہہ توضیح ایدلم . بر آدم فرض ایدلم کہ دین ،

ف. ا. ح.

بالطبع

برنجی کتاب

ابلیس عزالدین بهمین

مقدمه

مشهدی — (متفکرانه) ثبوت ا سوزلر یکن
بنده بعض نقاطک شایان تدقیق اولدینی فکری
ایقاع ایتدی ... بکا تردد کلدی ... شیمدی به قدر
ناصل اولمشده بوقاطی محاکمه به لزوم کورمه شیم
(جبر نفس ایہہ هیئت ناصحه رئیسنه خطایا)
دعوامدن واز یکدم ! بر ساعتک مباحثه ایله فکرنده
تردد حاصل اولان بر آدمک بواسته رهبرک ایتمکه
حق اولماز . دعوامدن واز یکدم ، چونکه هیچ
برشی بیلمدیکی آکلادم !!!

محکوم انسان !

کندی ادرکنک ایجاد ابتدیی کابوس تحکمک
آلنده ازیان بیچاره انسان !

سکا بوعالده درد معیشت ، بارحیاه ، امراض
احتراسات کافی دکش کی محنتی ابدی ایتمکی تخیل
ایدن اسیر انسان !

اوح ! غرازیل ، غرازیل ! سن به مغلوب اولدک ،
ینه حضیض مغلوبه آتیلدک !

شیخ عبدالصمد ساکت — حقیقت ، خیاله
غالبدر ! ای بیچاره ! حریت انجاق اطلاقدہ نمکنددر .
عزالدین بهمین — اوح ! حایر ، حایر ، غرازیل
مغلوب اولماقچق ! اونک مقهوریتی باعث جیات
ایدیمی اولدی !

ثبوت ، ثبوت ، جالیشه جق ، چالیشه جق ...
برکون ... انسانلرک اسارت مادیی محو ایتدکن
صورکرا اسارت مغنویه دن دخی قورتولدینی کون
عزازیل غلبه ایدہ جک ... ثبوت ، انسانلرک انسان
اولدینی کون سلطنت بنمدر !

عالم — (مشهدی نک بوننه صاریلارق) آه
قارداشم ... سنک کی نادر بر علامهک موت فیجیتہ
جناب حق راضی اولمادی ... یوز بیک حد وشنا .
بن وارهم ، شیخ الاسلامه ، پادشاهه تبشیر ایدیم .
بیاسهک نه قادر سوننه جکدر !
هیئت ناصحه عادتاً قوشارق سرايه کدیوردی ،
بر آن ایچنده خاق آرمندہ مشهدی نک ترک اعتزال
ایتدی شایع اولدی ، بیکارجه آغیزدن «مشهدی
توبه ایدیورمش ، علامه من قورتولدی !» سوزلری
چیقوردی . مشهدینک بومغلوییتی اوزرینه برارالق
حدتشدن دیل طوتولش اولان عزالدین بهمینک
آغزی آچیلدی ، دنیايه میدان او قورجه سنه بر
طورله دیدی که :

— ینہ اعلیه ایتدی ! ینہ اه ! بومنخوس اختیار
شومرد نامی برزن لرزانه چو یردی .

لغت !
برکره دها حریت ووقار انسانیه آیاقلر آلتہ
آتیلدی !! (آغزی کوبوردهک) ذلیل انسان ،

حریت مطلقه ادعا ایدن مذهب اعتزالی و انسانلری بی اراده و بی حریت بزما کینه ظن ایدن مذهب جبری مقبول کورمز .

افراط و تفریط و بنابرین حقیقتدن متباعد اولان بویکی مسلک بک قدیم زمانلردن بری اتباع ایدنلر بولونمیشدر . زمانلرده کی نظریات علمیهدن چقاریلان طوغری و یا کلاش مسالک حکمییه ، مثلا اشیاوون ، وحدیتون (Monisme) مادیون و بلکه تئقیدون و هر حالده جبریون (Determinisme) مذهبلیرینه کوره اراده و حریت معناسز گلرلدر . عالمده حکمفرما اولان قانون ، قانون ضرورت [وجوب] و جبردر . هر حادثه و هر فعل ضروریدر ، اولدیندن باشقا بر صورتده اولماسی مستحیلدر . شوو حالده ایسه اراده و حریت کی گلرک فی الواقع مناسی قالماز .

اغراب غرابیدن اولارق بومذهبله مالک اولان ادملر ، حریت انسانیه ایچون الک چوق چالیشانلردر . اولنرک شو حرکات عالیجنابانه لیه مذهبلی آره سنده کی تضاد تام ایسه ، مذهبلیرینک بطلافی و حریت نسبیة انسانیه ی اثبات ایدرک بر اهرن قاطعه دندر [مابعدی وار]

عالم اسلام

قازان مسلمانلری

بشریتی تشکیلی ایدن جمیات عظیمه دن بری و بلکه الک بیوکی امت اسلامی اولدینی و بویکته عظیمه نك اجزاسی یکدیگرینه صوگ درجهده قوی مربوط بولندینی معلومدر .

مع هذا عالم اسلام دخی بعض روابط متمیزه ایله مربوطه بولنلردن مرکب بولنور . بوهنرک الک بیوکی و حتی سلیچو قیلرک دور اقبالدنبری عالم اسلامیک الک

(شیخه باقاراق) وای قورناز اختیار ، وای ! بش دقیقهده حریتک یکریمی سنهک مکتسبات علمییه سنی محو ایتدی !

صوکراده بکا سحر باز دیورلر . اصل سحر باز شو بیه مشوم !

اگرینده بویه بر قدرت اقصایه ، وجدانلر اوزرینه بویه بر حکم و تاثیر اولایدی ، نهل یامازدم ! بواشاده سرایدن بر جم غفیر چقیوردی .

شیخ الاسلام ، بر سچوق شهزاده سی ، بر جوق علما و مامورین میدان کایورئی .

هبت ناهو طرقدن پادشاهه مشهیدنک سبب رجوعی و توبه سی بر تفصیل بیلدرلش ایدی .

پادشاه فوق الحد مسرور اولمش و حقنصده کی غرویاتک اهمیتسز لکی مشهیدی کی بر علامه یی جمع افکار سنییه جلب اتیمسیه نابت اولان شیخ عبدالصمد

ساکتی دخی علامه ایله برابر عفو ایش ، مسرتی اظهار و علمه اولان محبتی اعلان ایچون بویکی ذاتی کتیرمک اوزره شیخ الاسلامی ایله بر شهزاده یی

بیوگ خادمی ترک مانیدر . بویکون اسلامیک استقلالیت سیاسی سنی محافظه ایدن آنلردر بویکون مدنیت غریبه دن و ترقیات عصریه دن احتیاجات و مدنیت اسلامییه نك مساعد و اقضا ایتدیکی درجهده مستفید اولغه چالشان یته ترکلردر . ترک ملتک عثمانیلردن صوگرا ائمه هم اعضاسی بزجه قران مسلمانلری دیه معروف اولوب (اورال) ، (قازا) ، (وولغا) حوضه لرنده ساکن بولان و مقدار نفوس یی آلتی مایرینه بالغ اولان واسکین وولغا و قازا باغارلری و خزرلر نامیه معزوف بولان اهالی اسلامی و ترکیدر . هر نه قدر روسیه ده بولردن بشقه دخی یکریمی میلوندن فضل غریز ، ترکان ، اوزبک الخ کی ناملری حاز مسلمان ترک وارساده بولنرک استقبالی و ترقی قران مسلمانلرینک همت و ارشاده یی مربوطه بولنور . بومریوطنک تاریخی ، اقتصادی ، سیاسی بر جوق اسبابی واردر . قران مسلمانلرینک عالم اسلامده خاز اهمیت اولملری نفوسلرینک کثرتدن دکلرک فضائل اخلاقیه و مدنیت غریبه یی کندی ملتلرینک خواصنی ضایع ایتکسیرین قبوله استعداد کوسرملرندن نشأت ایتکددر . تمدن جهتنجه کوسر دکلری سرعت احتمال غرب ایله یک اسکیدن بری تماسده بولنلردن نشأت ایتشدر چونکه قران مسلمانلری روسیه نك تحت اداره سته کیردکلر .

ندن بری تمام اوج بحق عصر اولیور . لکن صافیت اخلاقیه لری و باخصوص نشدت ابتدائی ، ثبات و عزیم ، وظائف عالییه شدت رعایت کی فضائی روسلر ایله وقوع بولان تماسدن حاصل ایتوب بلکه فایده و تاریخی حاز بولندقلری محتاج اثبات اولیان حقایقندن معذوردر .

قران مسلمانلرینک احوالده مشهود بولان انقلابات و ترقیات نه درجا اهمیتله تعقیب اولنسه سزادر . بو خاقمک بوندن یکریمی سته مقدم علوم دینییه عابدعرب

کوندرمش ایدی .

طغرل بک علامه ایله شیخی حضورینه چیقارتدی ، علامه یه فوق الحد اکرام ایتدی .

فکرینک غلبه سندن ناشی بک ممنون اولان عمیدالملک دخی علامه یی توقیر ایدیوردی پادشاه .

علامه مشهیدی به مهم برقاضیای تکلیف ایتدی . مشهیدی مرارته کولدی ، دیدی که :

— شهنشاه ! بن شیمدی بر عالم دکل ، بر طالب ، بر جوج صابایم ! مساعده شاهانه کزله یکیدن تدقیقانه قویولاجم ، استاذمه شو بیه روشن ضمیر اولاجقدر .

بو سوزلر شبخک انظار تدقیقه هدف اولماسنی ایجاب ایتدیردی .

پادشاه بو نورانی ذات انظار خیر خواهانه سنی جویره رک دیدی که :

— شیخم ، بزی معذور کور ، بز شریعت غرائک خادم و مأمور یی . اعتقاد کز حقنصده دخل و تمربض واقع اولدی . لکن بونک افتر اولدینی تحقق ایتدی . زیرا که علامه مشهیدی نك فکر

بعض کتابلردن بشقه مطبوعات نامنه برشلیری یوقدی . یته یکریمی سته مقدم بولنرک مدرسه لرنده علوم دینییه نك ولسان عربک غایت نافض بر صورتده همده لسان فارسی ایله تدریسندن بشقه برشی یوقدی . چال بوک بویکون بولنر ، روسیه کیمنایارلری درجه سنده فن کوسرلرین و عالی درجهده علوم دینییه تدریس اولان بش آلتی منتظم مکتبلرله رشدی و ابتدائی درجه سنده اون بیکدن زیاده غایت منتظم مکتبه مالک بولنورلر . اصول جدیده نامیه مشهور اولان بویککتبلرک اصول تدریسلیری پداغوزینک ترقیات حاضر سیه متناسب بولندیندن بویکون عالم اسلامده تدریسات ابتداییه سی الک منتظم و مترقی ملکک اسلامییه قران دینسه خطا دکلدر . تاتارلرک اصول جدیده نامی آلتنده مشهور بولان ابتدائی لری قدر مکمل درسما تده مع اتناسف بر مکتب یوقدر . شو قدر وارکه انجیرا اتحاد ترقی جمعیتی طرفندن تأسیس اولان نمونه ابتدائی مکتبلرنده اثر تجدید کوریلور .

روسیه مسلمانلری آره سنده الک مشهور اولان مراکز معارف اورنبورخ ، قران ، اوقا ، ترویسی شهرلریله (ویاقتا) ولایتده کی (بوی) قریه سدر .

بومحارلرک هر برنده متعدد منتظم مکتبلر ایله حسابسز ابتدائی و رشدی مکتبلری واردر . بویککتبلرک الک منتظمی و یاقتا ولایتده کی اولوب پروغرامی آلمانیانک کیمنایارلری سیستمده بولنور . علوم دینییه رشدیه درجه سنده کوسرملرکده در اصول تدریس پداغوزینک ترقیات حاضر سته تمایله موافقدر . مکتب طلبه سی بش یوز قدر اولوب بولنلردن ایکی یوزی یوقاری صنفلر مداوملیردر . بوندن بشقه (بوی) ده غایت مکمل بردار المعاملات واردر . طالبانی دزت بوز قدر اولوب اصول تدریس و پروغرامی غایت مکملدر .

مستحسنه رجوعی سنک همتکله اولدی . بوندن بویوک کرامت اولاماز .

مفتلرلی ترسیه ایدرم ، بزی دعای خیر ایله یاد ایت .

شیخ — شهنشاه ! خداسی مکر التپسندن مصون و هر فعلدی عدل و نفعه مقرون ایتسین !

طغرل — درگاه کز ترده در ؟

شیخ — قزوین دیارنده ، اطوت قلمه سی قریبنددر .

طغرل — بر شیه احتیاج کز وای ؟ درگاه کز

اطعامیه تخصیص ایدم می ؟

شیخ — حمد و ثنا خدایه ! فقیر و فقرامن هر احتیاجدن بری یز .

شاه بویکی ذاتی مر فها برلرینه اعاده ایتدی .

بوقاری ده ذکر ایتدیکنر محاوره یی بزم اوج کنج یک بویوک دقله دیکه مشلردی . عمر خیام

شیخه مقنون اولمش ایدی . نظام ایسه علامه یی ترجیح ایدیوردی .

مابعدی وار .